

DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER

FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA

Az ismertetés napja: 2007. szeptember 6.<sup>1</sup>

I – Bevezetés

1. A Bayerisches Verwaltungsgericht (müncheni közigazgatási bíróság, Németország) az EK 234. cikknek megfelelően öt kérdést terjesztett a Bíróság elé előzetes döntéshozatal céljából a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló, 2000. november 27-i 2000/78/EK tanácsi irányelv<sup>2</sup> értelmezésére vonatkozóan.

2. Az ügy hátterében a nyugdíj megtagadása áll egy azonos neműekből álló pár túlélő tagjával szemben, ahol a pár nem élt házasságban, mert a nemzeti jog a heteroszexuális kapcsolatok számára tartja fenn a házasságot. Ezen ügy így a homoszexualitás elfo-

gadásának hosszú folyamatába illeszkedik<sup>3</sup>, amely elengedhetetlen lépés minden ember egyenlőségének és tiszteletben tartásának eléréséhez.

3. A kérdést előterjesztő bíróság azt kívánja megtudni, hogy az alapeljárás felperesének kérelme a 2000/78 irányelv hatálya alá tartozik-e (első és második kérdés), hogy fennáll-e e norma által tiltott, szexuális irányultságon alapuló egyenlőtlenység (harmadik és negyedik kérdés), és hogy a jog elismerését időben korlátozni kell-e (ötödik kérdés).

3 – Haggerty, G. E., *Gay Histories and Cultures, An Encyclopedia*, Garland-Publishing, New York és London, 2000., 451. o., elmagyarázza, hogy a „homoszexualitás” kifejezést először a német–magyar származású Karl Maria Kertbeny (1824–1882) író és fordító használta 1869-ben, a porosz büntető törvénykönyv egyik paragrafusára adott reakcióként, amely vétségként büntette a férfiak közötti szexuális kapcsolatot. Kertbeny hiába kérte az eltörlését. A rendelkezést 1871-ben bevezették a Német Birodalom büntető törvénykönyvébe; e vétség súlyosságát a Harmadik Birodalom alatt fokozták, és a Németországi Szövetségi Köztársaság egészen 1969-ig fenntartotta a bűncselekményt. Az 1880-as években Kertbeny neologizmusa felkeltette a híres szexológus, Richard von Krafft-Ebing figyelmét, aki azt átvette *Psychopathia sexualis* című, 1886–87-ben nagyon népszerű művében. A kifejezés a XIX. század végén elterjedt az orvosi és tudományos körökben.

1 – Eredeti nyelv: spanyol.

2 – HL L 303., 16. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 4. kötet, 79. o.

4. Következésképpen két szempontot szükséges elemezni: a díjazás és a szociális biztonsági ellátás fogalma közötti elhatárolás, illetve a szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetés szempontját. Az ítélkezési gyakorlat gyakran tanulmányozta az első szempontot, a másodikat azonban csak néhány alkalommal érintette.

tehet a nem, faji vagy etnikai származáson, valláson vagy meggyőződésen, fogyatékoságon, koron vagy szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetés leküzdésére.”

6. A Nizzai Szerződés<sup>5</sup> az EK 13. cikk (2) bekezdéssel egészítette ki, amely alapján:

## II – Jogi háttér

### A – A közösségi szabályozás

#### 1. Az EK-Szerződés

5. Az Amszterdami Szerződés<sup>4</sup> az EK-Szerződés 13. cikkének (1) bekezdését a következőképpen fogalmazta át:

„E szerződés egyéb rendelkezéseinek sérelme nélkül és a szerződés által a Közösségre átruházott hatáskörök keretén belül a Tanács, a Bizottság javaslata alapján és az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően, egyhangúlag megfelelő intézkedéseket

„Az (1) bekezdéstől eltérve a Tanács a 251. cikkben megállapított eljárás szerint jár el, ha a tagállamok által az (1) bekezdésben említett célkitűzések elérése érdekében tett intézkedések támogatására közösségi ösztönző intézkedéseket fogad el, kizárva azonban a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek bármilyen összehangolását.”

#### 2. A 2000/78 irányelv

7. Ezen irányelvet a fent hivatkozott EK 13. cikk alapján fogadták el, és érdemes egyes preambulumbekendéseit kiemelni. Így a tizenharmadik preambulumbekendése kizárja „[a] szociális biztonsági és a szociális védelmi rendszereket, amelyek juttatásait az EK-Szerződés 141. cikkében szereplő

4 – HL 1997. C 340., 1. o.

5 – HL 2001. C 80., 1. o.

meghatározással ellentétben nem jövedelemként kezelik, [és] a a munkához jutást vagy a munkaviszony fenntartását célzó bármely állami támogatást.” A huszonkettedik preambulumbekkezdés utal arra, hogy a közösségi szabályok „nem érintik a családi állapotra és az attól függő ellátásokra vonatkozó nemzeti törvényeket”.

szemben hátrányos helyzetbe hoz”. A (2) bekezdés előír néhány kivételt, nevezetesen ha megállapítható, hogy valamely objektíve igazolható, törvényes cél elérésére törekednek, és az elérésére irányuló eszközök megfelelőek és szükségesek.

#### 10. A 3. cikk a hatályra vonatkozik:

8. Az 1. cikk szerint az irányelv célja „a valláson, meggyőződésen, fogyatékoságon, életkoron vagy szexuális irányultságon alapuló, foglalkoztatás és munkavégzés során alkalmazott hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem általános kereteinek a meghatározása az egyenlő bánásmód elvének a tagállamokban történő megvalósítására tekintettel.”

„(1) A Közösségre átruházott hatáskörök korlátain belül ezt az irányelvet minden személyre alkalmazni kell, mind a köz-, mind a magánszféra vonatkozásában [...], a következőkre tekintettel:

9. A 2. cikk meghatározza a „hátrányos megkülönböztetés fogalmát” oly módon, hogy az (1) bekezdésben elkülöníti a közvetlen és a közvetett hátrányos megkülönböztetést. E cikk (2) bekezdésének megfelelően „közvetlen hátrányos megkülönböztetés akkor áll fenn, ha egy személy egy másikhoz képest kedvezőtlenebb bánásmódban részesül, részesült vagy fog részesülni egy hasonló helyzetben az 1. cikkben hivatkozott okok bármelyike alapján”; és „közvetett hátrányos megkülönböztetés akkor áll fenn, ha egy látszólag semleges előírás, feltétel vagy gyakorlat egy bizonyos vallású vagy meggyőződésű, egy bizonyos fogyatékoságú, egy bizonyos életkorú vagy egy bizonyos szexuális irányultságú személyt más személyekkel

a) a munkavállaláshoz, önálló vállalkozáshoz, a foglalkozáshoz való hozzájutás feltételei, beleértve a kiválasztási és toborzási feltételeket, bármely tevékenységi ágban és a szakmai hierarchia minden szintjén, beleértve az előmenetelt is;

b) a pályaválasztási tanácsadás, a szakképzés, a szakmai továbbképzés és az átképzés – beleértve a szakmai gyakorlatot – minden formájához való hozzájutás;

- c) alkalmazási és munkakörülmények, beleértve az elbocsátást és a díjazást; 2003. december 2-án lejárt<sup>6</sup>. Ennek ellenére csak 2006. augusztus 14-én hirdették ki az egyenlő bánásmód elvének megvalósításáról szóló európai irányelveket átültető törvényt (Gesetz zur Umsetzung Europäischer Richtlinien zur Verwirklichung des Grundsatzes der Gleichbehandlung)<sup>7</sup>.
- d) tagság vagy részvétel a munkavállalók vagy a munkaadók szervezeteiben, vagy bármely szervezetben, amelynek tagjai egy bizonyos szakmát gyakorolnak, beleértve az ilyen szervezetek által nyújtott ellátásokat is.

[...]

2. A túlélő hozzátartozói nyugdíj és a fizetésért felelős intézmény

(3) Ezt az irányelvet nem kell alkalmazni semmilyen állami rendszerek vagy azzal egyenrangú egyéb rendszerek kifizetéseire, beleértve az állami szociális biztonsági és a szociális védelmi rendszereket is.

[...]"

12. A német színházakra vonatkozó, 1937. október 27-i kollektív szerződés (Tarifordnung für die deutschen Theater)<sup>8</sup> minden munkáltatót arra kötelez, hogy a foglalkoztatott művészeti személyzet javára öregségi, és a túlélő hozzátartozó számára járó ellátásokra vonatkozó biztosítást kössön. A 4. cikk szerint a munkáltató és a munkavállaló fele részben fizeti a díjat.

## B – A német jog

### 1. A 2000/78 irányelv átültetése

11. Az irányelv 18. cikkének megfelelően a tagállami végrehajtásra nyitva álló határidő

6 – A 18. cikk második albekezdése bizonyos feltételek mellett 2003. december 2-től további három évet engedélyezett az életkori és fogyatékoságon alapuló hátrányos megkülönböztetésre vonatkozó szabályokra vonatkozóan.

7 – BGI 1897. o. Ez a törvény a 2000/78 irányelven kívül magában foglalja a személyek közötti, faji- vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról szóló, 2000. június 29-i 2000/43/EK tanácsi irányelvet (HL L 180., 22. o.; magyar nyelvű különkiadás 20. fejezet, 1. kötet, 23. o.); a férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód elvének a munkavállalás, a szakképzés, az előmenetel és a munkakörülmények terén történő végrehajtásáról szóló 76/207/EGK tanácsi irányelv módosításáról szóló, 2002. szeptember 23-i 2002/73/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvet (HL L 269., 15. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 4. kötet, 255. o.) és a nők és férfiak közötti egyenlő bánásmód elvének az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés, valamint azok értékesítése, illetve nyújtása tekintetében történő végrehajtásáról szóló, 2004. december 13-i 2004/113/EK tanácsi irányelvet (HL 373., 37. o.).

8 – Reichsarbeitsblatt 1937., VI. rész, 1080. o.

13. A biztosítások kezeléséért felelős szervezet a Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen (a német színházak ellátóintézménye, a továbbiakban: VdB), amely a Bayerische Versorgungskammer által képviselt közjogi jogi személy. Münchenben található a székhelye és tevékenysége egész Németországra kiterjed. 1991. december 12-i szabályzata<sup>9</sup> részletezi az összetételét, feladatait és az általa nyújtandó szolgáltatásokat.

14. A szabályzat 27. §-a (2) bekezdésének megfelelően a túlélőknek történő nyugdíjfizetés attól a feltételtől függ, hogy az ellátásra jogosultságot keletkeztető esemény bekövetkezését közvetlenül megelőzően a kötelező vagy önkéntes biztosítás hatályban volt, és a jogosultságot keletkeztető szükséges időtartamot megszerezték.

15. A szabályzat 32. és 34. §-ai elismerik a „feleség” vagy a „férj” özvegyi nyugdíjra való jogosultságát, ha a „házasság” a biztosított halálának napjáig fennállt.

3. A bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó szabályozás

16. A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2001. február 16-i törvény

(Lebenspartnerschaftsgesetz, a továbbiakban: LPartG)<sup>10</sup> az azonos nemű személyek számára a házassághoz közel álló családjogi intézményt hozott létre.

17. Az 1. § (1) bekezdése az ilyen típusú kapcsolat bejegyzéséhez az életközösség létrehozására irányuló akaratnyilvánítást írja elő. A kapcsolat tartama alatt az élettársaknak kölcsönösen gondoskodniuk kell egymásról, illetve támogatniuk egymást (2. §), kötelesek hozzájárulni az élettársi közösség szükségleteinek kielégítéséhez, a polgári törvénykönyvnek a házastársakra vonatkozó rendelkezéseit alkalmazni kell a tartási kötelezettségre (5. §). A házastársakhoz hasonlóan az élettársak a közös szerzeményre kiterjedő vagyonközösségben élnek, de eltérő rendszerben is megegyezhetnek (6. §). Az élettársakat továbbá egymás családtagjának kell tekinteni (11. §). Különválás esetén a polgári törvénykönyv szabályainak analógiájára a tartási kötelezettség fennmarad (16. §), és a nyugdíjjogosultságot arányosan meg kell osztani (20. §).

18. A szociális biztonságról szóló törvénykönyv (Sozialgesetzbuch)<sup>11</sup> VI. könyve 46. §-ának (4) bekezdése a bejegyzett élettársi

9 – Bundesanzeiger 1991., 8326. o. és 1992., 546. o., későbbi módosításokkal.

10 – BGBl 266. o., későbbi módosítás szerint.

11 – A bejegyzett élettársi jogot felülvizsgáló 2004. december 15-i törvénnyel (Gesetz zur Überarbeitung des Lebenspartnerschaftsrechts, BGBl. 2004. I, 3396. o.) módosított változatban, amelyet a VdB képviselője figyelmen kívül hagy, ugyanis a tárgyalás során azt állította, hogy a 46. § a nyugdíjakra vonatkozóan kizárja az egyenlő bánásmódot.

kapcsolatot a házassággal egyenértékűnek tekinti a törvényes öregségi biztosítási rendszerek terén, és e két rendszer alanyait egyformán kezeli.

február 28-i határozatában azzal az indokkal utasított el, hogy szabályzata szerint a bejegyzett élettársak nem jogosultak a túlélő hozzátartozóknak járó ellátásokra. T. Maruko, miután sikertelenül fellebbezett a döntés ellen, bírósághoz fordult.

### III – A tényállás, az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

19. 2001. november 8-án T. Maruko az LPartG alapján bejegyzett élettársi kapcsolatot létesített egy másik férfival.

20. T. Maruko társa színházi jelmeztervező volt, és 1959. szeptember 1-je óta megszakítás nélkül a Vddb tagja volt, mivel önkéntes befizetéseket teljesített 1975. szeptember 1-je és 1991. szeptember 30. közötti időszakban, amikor a tagság nem volt kötelező. Az élettárs 2005. január 12-én elhunyt.

21. T. Maruko 2005. február 17-én özvegyi nyugdíjat igényelt<sup>12</sup>, amelyet a Vddb 2005.

22. A Bayerisches Verwaltungsgericht München megállapította, hogy a német szabályok nem adják meg a vitatott nyugdíjat a felperesnek, mivel a Vddb szabályzatának 32. és 34. §-a a tag és a kérelmező közötti házasság meglétét írja elő, az „özvegy férfi”, „özvegy nő”, „férj”, „feleség” fogalmát nem lehet kiterjesztően értelmezni, mert a bejegyzett élettársi kapcsolat intézménye kizárólag azon személyekre vonatkozik, akik nem köthetnek egymással házasságot. Továbbá e rendelkezések más, hierarchikusan magasabb szintű nemzeti jogszabállyal összhangban vannak, nevezetesen az Alaptörvény 3. szakaszával<sup>13</sup>.

23. E körülmények között a Bayerisches Verwaltungsgericht – mivel úgy ítélte meg, hogy a keresetnek csak a közösségi szabályok alapján lehet helyt adni –, felfüggesztette az

12 – Nem tudjuk, hogy az illető személy kap-e német szociális biztonsági nyugdíjat, mert a tárgyaláson az erre irányuló kérdésemre a képviselője elismerte, hogy nem tudja rá a választ.

13 – A Bundesverfassungsgericht (Alkotmánybíróság) 2000. február 29-i végzése és a Verwaltungsgerichtshof (Bajor Szövetségi Állam közigazgatási bírósága) 2005. július 29-i ítélete.

eljárást és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé:

- „1) A [...] 2000/78 irányelv 3. cikkének (3) bekezdése értelmében az állami rendszerrel egyenrangú egyéb rendszernek minősül-e valamely foglalkozási ág kötelező ellátást nyújtó, a [Vddb] által működtetett, a jelen ügyben szereplő rendszerhez hasonló rendszere?
- 2) A 2000/78 irányelv 3. cikke (1) bekezdésének c) pontja értelmében vett díjazásnak minősülnek-e valamely foglalkozási ág kötelező ellátóintézménye által a túlélő hozzátartozók számára özvegyi nyugdíj formájában teljesített kifizetések?
- 3) A 2000/78 irányelv 1. cikkével – 2. cikke (2) bekezdésének a) pontjával összefüggésben – ellentétesek-e a jelen ügyben szereplőhöz hasonló, kiegészítő ellátásokat nyújtó rendszer rendelkezései, amelyek alapján a bejegyzett élettárs élettársának halála után nem kapja meg azokat a túlélő hozzátartozónak járó ellátásoknak megfelelő ellátásokat, amelyeket a házastárs megkap, jóllehet formálisan ugyanolyan életre szólóan kötött gondoskodási és támogatási közösségben él, mint a házastársak?
- 4) Az előző kérdésre adott igenlő válasz esetén: megengedhető-e a szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetés a [...] 2000/78 irányelv (22) preambulumbekzdése alapján?
- 5) A túlélő hozzátartozók számára nyújtott ellátás a C-262/88. sz. Barber-ügyben hozott ítéletre<sup>14</sup> tekintettel az 1990. május 17-ét követő időszakra korlátozódna-e?”

#### IV – A Bíróság előtti eljárás

24. A Vddb, az Egyesült Királyság kormánya, és az Európai Közösségek Bizottsága írásbeli észrevételeket nyújtott be a Bíróság alapokmányának 23. §-ában előírt határidőn belül.

25. A Vddb úgy véli, hogy állami szociális biztonsági rendszert működtet, amely következképpen nem tartozik a 2000/78 irányelv hatálya alá. Özvegyi nyugdíj címén a túlélő hozzátartozónak egy kötelező ellátóintézmény által nyújtott ellátás nem

<sup>14</sup> – 1990. május 17-én hozott ítélet (EBHT 1990., I-1889. o.).

tartozik a 2000/78 irányelv 3. cikke (1) bekezdésének c) pontja értelmében vett „díjazás” fogalma alá. De még ha alkalmaznánk is az irányelvet, a Vddb szabályzata nem tartalmaz közvetlen vagy közvetett megkülönböztetést. Ezenfelül az irányelv huszonkettedik preambulumbekzdésére történő utalás hasznos lenne, még akkor is, ha az irányelv cikkei azt nem ismétlik meg. Végezetül, a Barber-ügyön alapuló ítélkezési gyakorlat nem alkalmazandó, mivel az egy másik típusú esetre vonatkozik.

kapcsolatot a házassággal egyenrangúnak tekinteni. A Bizottság azonban megjegyzi, hogy ha az állam egyenrangúnak tekinti a két intézményt – amelyet a nemzeti bíróságnak kell megállapítania –, akkor tiszteletben kell tartania az egyenlő bánásmódot. Ezen előfeltevés mellett a közvetlen hátrányos megkülönböztetés kizárható, a közvetett azonban nem. Végezetül az ötödik kérdésre nem kell választ adni, mert a Barber-ügyben hozott ítélet a jelen ügyben feltett kérdésektől eltérőkre vonatkozik.

26. Az Egyesült Királyság elsőként a negyedik kérdés elemzését javasolja a 2000/78 irányelv huszonkettedik preambulumbekzdése megfogalmazásának fényében, amely kizárja az alapeljárásban szereplőhöz hasonló, családi állapothoz kapcsolódó ellátásokat, és amelyet a házasságtól tesznek függővé. Következésképpen nem szükséges a többi előterjesztett kérdés vizsgálata.

28. A 2007. június 19-én tartott tárgyaláson T. Maruko, a Vddb, a Bizottság, a holland kormány és az Egyesült Királyság kormányának képviselői szóbeli észrevételeket terjesztettek elő.

27. A Bizottság úgy véli, hogy az igényelt nyugdíj nem állami szociális biztonsági rendszerből vagy azzal egyenrangú rendszerből származik, mivel teljesíti a Bíróság által a „díjazásként” történő minősítéshez kialakított és következképpen a 2000/78 irányelv 3. cikke (1) bekezdése c) pontjának alkalmazásához szükséges feltételeket. A harmadik és negyedik kérdést illetően, amelynek együttes megoldását javasolja a Bizottság, a 2000/78 irányelv huszonkettedik preambulumbekzdésének értelmező értékét említi, amelyből arra következtet, hogy az állam nem köteles a bejegyzett élettársi

## **V – A 2000/78 irányelv alkalmazandósága**

29. Bármely más megjegyzés előtt, lényeges időbeli kérdések merülnek fel a jelen ügyben, ugyanis a nemzeti jogokat legkésőbb 2003. december 2-áig kellett összhangba hozni az irányelvvel és a Németországi Szövetségi Köztársaság 2006. augusztus 16-án hirdette



ki a vonatkozó törvényt<sup>15</sup>, míg az alapeljárás felperese 2005. február 17-én igényelte az ellátást.

30. Így merül fel az irányelvek közvetlen hatályának fogalma, amelynek bőséges ítélkezési gyakorlata van, amely alapján – ha egy irányelv rendelkezései tartalmi szempontból feltétlenek és kellően pontosak – a magánszemélyeknek joguk van az állammal szemben ezekre hivatkozni, ha az állam elmulasztotta az irányelvnek az előírt határidőben történő átültetését, vagy ha ez az átültetés nem pontosan történt meg<sup>16</sup>. Egy közösségi rendelkezés feltétlen, ha semmiféle feltételhez nem kötött, és végrehajtásához vagy hatályához nem szükséges a közösségi intézmények vagy a tagállamok részéről semmilyen további aktus elfogadása<sup>17</sup>; kellően pontos, ha egyértelműen megfogalmazott kötelezettséget ír elő<sup>18</sup>.

15 – A C-43/05. sz., Bizottság kontra Németország ügyben 2006. február 23-án hozott ítélet (EBHT 2006., I-33. o.) megállapította, hogy az állam nem teljesítette az irányelv időben történő átültetésére vonatkozó kötelezettségét.

16 – A 8/81. sz. Becker-ügyben 1982. január 19-én hozott ítélet (EBHT 1982., 53. o.) 25. pontja; a 152/84. sz. Marshall-ügyben 1986. február 26-án hozott ítélet (EBHT 1986., 723. o.) 46. pontja; a 31/87. sz. Beentjes-ügyben 1988. szeptember 20-án hozott ítélet (EBHT 1988., 4635. o.) 40. pontja; a 103/88. sz. Fratelli Costanzo ügyben 1989. június 22-én hozott ítélet (EBHT 1989., 1839. o.) 29. pontja; a 6/90. és 9/90. sz., Francovich és társai ügyben 1991. november 19-én hozott ítélet (EBHT 1991., I-5357. o.) 11. pontja; a C-62/00. sz. Marks & Spencer ügyben 2002. július 11-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-6325. o.) 25. pontja és a C-397/01–C-403/01. sz., Pfeiffer és társai egyesített ügyekben 2004. október 5-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-8835. o.) 103. pontja.

17 – A 28/67. sz. Molkerei-Zentrale ügyben 1968. április 3-án hozott ítélet (EBHT 1968., 211. o.); a C-236/92. sz., Comitato di coordinamento per la difesa della cava és társai ügyben 1994. február 23-án hozott ítélet (EBHT 1994., I-483. o.); a C-246/94–C-249/94. sz., Cooperativa Agricola Zootecnica S. Antonio és társai egyesített ügyekben 1996. szeptember 17-én hozott ítélet (EBHT 1996., I-4373. o.) és a C-389/95. sz. Klattner-ügyben 1997. május 29-én hozott ítélet (EBHT 1997., I-2719. o.) 33. pontja.

18 – A 71/85. sz. Federatie Nederlandse Vakbeweging ügyben 1986. december 4-én hozott ítélet (EBHT 1986., 3855. o.) 18. pontja.

31. Továbbá azon intézmények között, amelyekkel szemben egy irányelvre hivatkozni lehet, megtaláljuk azon szervezeteket, amelyek jogi természetüktől függetlenül állami megbízás alapján megfelelő ellenőrzés mellett általános érdekű szolgáltatást nyújtanak<sup>19</sup>, és ennek érdekében különleges jogokkal ruházták fel őket.

32. Következésképpen meg kell vizsgálni, hogy – figyelemmel a 2000/78 irányelv késői átültetésére –, T. Maruko jogosult-e a Vddb-tól annak betartását követelni.

33. Egyrészt a 2000/78 irányelv 1. cikke meghatározza a célját, amely a szexuális irányultságon alapuló, a foglalkoztatás és munkavégzés során alkalmazott kirekesztés elleni küzdelem, az egyenlő bánásmód elvének érvényesülése érdekében. A 2. cikk meghatározza a hátrányos megkülönböztetés fogalmát, és a 3. cikk (1) bekezdése felsorolja azokat a szempontokat, amelyek szerint a személyek érintettek lehetnek, ezek között jelenik meg a díjazás. A 2000/78 irányelv így a szexuális irányultságon alapuló, a munkavállalók közötti díjazást érintő bármely egyenlőtlenség feltétlen és pontos tilalmát írja elő.

19 – A C-188/89. sz. Foster és társai ügyben 1990. július 12-én hozott ítélet (EBHT 1990., I-3313. o.) 19. pontja; a C-343/98. sz. Collino és Chiappero ügyben 2000. szeptember 14-én hozott ítélet (EBHT 2000., I-6659. o.) 23. pontja; a C-157/02. sz. Riesen Internationale Transporte ügyben 2004. február 5-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-1477. o.) 24. pontja; a C-53/04. sz. Marrosu és Sardino ügyben 2006. szeptember 7-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-7213. o.) 29. pontja és a C-180/04. sz. Vassallo-ügyben 2006. szeptember 7-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-7251. o.) 26. pontja, valamint a fent hivatkozott Fratelli Costanzo ügyben hozott ítélet 31. pontja.

34. Másrészt a Vddb közjogi jogi személy és az állam közigazgatási felügyelete alatt áll.

igényelt nyugdíj a 3. cikk (1) bekezdésének c) pontja értelmében vett díjazásnak minősül-e, vagy a 3. cikk (3) bekezdése értelmében vett állami szociális biztonsági rendszer által nyújtott kifizetésnek, e nyugdíj az első esetben az irányelv rendelkezéseinek hatálya alá tartozik, a második esetben azonban nem.

35. Következésképpen osztom a Verwaltungsgericht és a Bizottság álláspontját, amely szerint a közvetlen hatály elismeréséhez szükséges feltételek az alapügyben teljesülnek, az ebből eredő következményekkel.

38. E kérdésekre történő válaszadás és a vitatott nyugdíj jogi jellegének meghatározása érdekében részletesen elemezni kell a „szociális biztonsági ellátás” és a „díjazás” fogalmát, amelyek egymást kizárják.

## **VI – A 2000/78 irányelv alkalmazási területe**

36. Miután elhárult a közösségi norma felhívhatóságát övező bizonytalanság, arra kérem a Bíróságot, hogy a Bayerisches Verwaltungsgericht München két első kérdésére együttesen válaszoljon, mivel mindkettő a 2000/78 irányelv alkalmazási területére vonatkozik.

39. A negyedik előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés az irányelv huszonkettedik preambulumbekkezdésében foglalt, a családi állapottól függő ellátásokra vonatkozó kivétel hatályára irányul; tehát a közösségi norma alkalmazási területéhez kapcsolódik, de minthogy külön területet érint, külön kell vele foglalkozni.

## *A – A szociális biztonsági ellátások*

37. Az irányelv 3. cikke pozitív és negatív módon is kijelöli a határait, mivel az (1) bekezdés a)–d) pontja felsorolja az érintett területeket, míg a (3) bekezdés a kizártakat jelöli meg. A kérdést előterjesztő bíróság azt kívánja megtudni, hogy a T. Maruko által

40. A 2000/78 irányelv 3. cikkének (3) bekezdése kizárja az állami rendszerek vagy azzal egyenrangú egyéb rendszerek kifizetéseit, beleértve az állami szociális biztonsági és a szociális védelmi

rendszereket is, és az irányelv tizenharmadik preambulumbekzdése előírja, hogy nem alkalmazható „a szociális biztonsági és a szociális védelmi rendszerekre, amelyek juttatásait az EK-Szerződés 141. cikkében szereplő meghatározással ellentétben nem jövedelemként kezelik [...]”.

41. A szociális biztonság területének – amelyet olyan speciális normák szabályoznak, mint az 1971. június 14-i 1408/71/EKG tanácsi rendelet<sup>20</sup> – sajátos jellege így fennmarad.

## 1. A szociális biztonsági ellátások

42. Amikor a 2000/78 irányelv kizár „bármely kifizetést”, valamennyi „ellátásra” és „nyugdíjra” utal, amelyet az 1408/71 rendelet 1. cikkének t) pontja meghatároz, és amelyek magukban foglalják „valamennyi ellátást és nyugdíjat, azok közpénzekből fizetett valamennyi elemét, az értékállóságot biztosító növekményt és a kiegészítő juttatást [...], valamint a nyugdíjak helyett fizetendő pénzbeli ellátást, illetve a járulékok visszatérítésének formájában kifizetett ellátást”.

20 – A több ízben módosított, a szociális biztonsági rendszereknek a Közösségen belül mozgó munkavállalókra és családtagjaikra történő alkalmazásáról szóló rendelet (HL L 149., 2. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 1. kötet, 35. o.)

43. Noha e körülhatárolás nem igazán pontos, megmutatja, hogy milyen nagy kiterjedést kívántak neki adni, és tartalmaz bizonyos lényeges elemeket, mint például a fizegetett összegek „állami” forrása.

44. Az 1408/71 rendelet a 4. cikkében foglalt alkalmazási körének meghatározása keretében említi „[...] a szociális biztonsági ágakat érintő valamennyi jogszabályt: [...] d) túlélő hozzátartozó számára nyújtott ellátásokra vonatkozóan”. E megfogalmazás maga után vonja, hogy az özvegyi nyugdíj jelleg nem elegendő a rendelet alkalmazásához; a szociális biztonsági rendszerrel való kapcsolat is szükséges<sup>21</sup>.

## 2. A szociális biztonság

45. A 1408/71 rendelet – tudatában a tagállamok rendszerei közötti eltérésnek, amelyre utal a harmadik és negyedik preambulumbekzdésben – nem

21 – Mindenesetre a „szociális biztonsági ellátás” fogalma heves viták tárgya; P. Mavridis: *La sécurité sociale à l'épreuve de l'intégration européenne – Etude d'une confrontation entre libertés du marché et droits fondamentaux*, Bruylant, Brüsszel, 2003., 214. o.

határozza meg a szociális biztonság fogalmának tartalmát<sup>22</sup>. A definíció hiánya azonban nem akadályozza meg, hogy a kérdést előterjesztő bíróság számára a lehető legmegfelelőbb módon történő válaszadás érdekében ezen intézményt alapos elemzésnek vessük alá.

46. Függetlenül a vitatható példáktól<sup>23</sup> és a figyelmeztető retorikai kifejezésektől<sup>24</sup>, a szociális biztonság azokra a kockázatokra alkalmazandó, amelyeket általános előfordulásuk és az a mindenki által osztott meggyőződés jellemez, hogy együttesen és közösséget vállalva kell szembenézni e kockázatokkal<sup>25</sup>.

22 – A szociális biztonság fogalmának hiánya minden típusú rendelkezésben megfigyelhető. Például a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról és a határozatok végrehajtásáról szóló, 1968. szeptember 27-i egyezmény (HL 1972. L 299., 32. o., egységes szerkezetbe foglalt szöveg HL 1998. C 27., 1. o.) kizárja a hatálya alól a szociális biztonságot (1. cikk második albekezdés, 3. pont), anélkül, hogy meghatározná a fogalmat, ugyanis a Jenard-jelentés (HL 1979. C 59., 1. o.) szerint „az állandó fejlődésben van”.

23 – A. Montoya Melgar »Don Quijote, patrono y juez laboral. Apuntes de un profesor de Derecho del Trabajo en el IV Centenario del Quijote«, *Revista española de derecho del trabajo*, 126. szám, 2005. április–június, 14. o., emlékeztet, hogy Don Quijote de la Mancha maga magyarázta a kecskepásztoroknak, hogy a „biztonság érdekében támadt a kőbor lovagrend, hogy védje a hajadonokat, óvja az özvegyeket, és segítségére keljen az árváknak és szűkölködőknek.” (M. de Cervantes Saavedra, *Don Quijote de La Mancha*, szerkesztette, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Martin de Riquer, RBA, Barcelona, 1994., első rész, XI. fejezet, 181. o.).

24 – Simón Bolívar, a latin-amerikai függetlenségi mozgalom neves alakja, 1819. február 15-én Angosturában tartott beszédében (megjelent a *Correo del Orinoco* 19–22. számában, 1819. február 20–március 13.) kifejtette, hogy „az a legtekélyesebb kormányzati rendszer, amely a legnagyobb politikai stabilitást, a legnagyobb szociális biztonságot és a lehető legnagyobb boldogságot nyújtja”.

25 – Alarcón Caracuel, M. R. y González Ortega, S., *Compendio de Seguridad Social*, negyedik felújított kiadás, Tecnos, Madrid, 1991., 15. o.

47. Az ipari forradalom által eredményezett termelékenység-növekedés<sup>26</sup> a munkás lakosság védelmét szolgáló különleges módszerek létrehozásához vezetett<sup>27</sup>. A modellek országonként eltérnek, de alapvetően két típust lehet megkülönböztetni: a hozzájárulási modellt, amelynél az ellátások összege a megelőző járulékfizetéstől függ, és a jóléti modellt, amely független a járulékfizetéstől.

48. Mindazonáltal szinte minden létező rendszer vegyíti e két modell elemeit és megfigyelhető az egymáshoz közelítő irány<sup>28</sup>. Ebben a vonatkozásban érdekes William Beveridge második jelentése. A szociális biztonságot ebben állami intézkedések összességének tekintik, az állampolgárok olyan egyéni kockázataival szembeni védelem érdekében, amelyeket soha nem lehet elkerülni, akármennyire fejlett is a társadalom, amelyben élnek<sup>29</sup>.

26 – Watt 1769-es találmánya, a gőzgép jelenti a kezdetét. Csupán tizenöt évvel később, 1884-ben Cartwright a kapitalista fejlődés alapvető iparágában, a textiliparban történő használatra alkalmazta e találmányt.

27 – Bismarck azt nyilatkozta 1881. november 17-i birodalmi üzenetében, hogy „[...] a társadalmi gondok megoldása nem a túlkapások megkorlátozásán keresztül valósul meg [...], hanem mértéktartó mechanizmusok keresése révén, amely lehetővé teszi a munkavállalók jólétének javítását”, amely így maga után vonja a szociális biztosítások sorának létrehozását: betegség (1883), üzemi baleset (1884), rokkantság, illetve öregség (1889) esetére és túlélők (1911) számára.

28 – A fent hivatkozott Alarcón Caracuel, M. R. és González Ortega, S., 27. és 28. o.

29 – *Full Employment in a Free Society*, London, 1944., 11. o.; az első jelentést, *Social Insurance and Allied Services*, London, 1942., az Egyesült Királyságban 1945 és 1948 között végrehajtott nagy reformok érdekében alkalmazták.

49. Ebben az összefüggésben körvonalazódnak bizonyos megjegyzések:

- a hatóságok feladata, hogy – közvetlenül vagy közvetve – elfogadják a védelmet biztosító intézkedéseket<sup>30</sup>;
- a kedvezményezetti minőség pusztán az állampolgárság tényéből ered;

– megpróbálják megelőzni és gyógyítani azokat a bajokat, amelyeket nem lehetett elkerülni.

50. Ezen elemek között csekély eltérések találhatóak az érintett korszak vagy ország szerint, mivel minden történelmi kor „ideális védelemre” törekszik<sup>31</sup>. Azonban a nemzet-

közivé válás<sup>32</sup> miatt a szociális biztonság tárgyi tartalma jelenleg viszonylag állandó és megfigyelhetjük az általa felkeltett közösségi érdeklődés tagadhatatlan fejlődését<sup>33</sup>.

51. A fent hivatkozott három megjegyzés a szociális biztonságnak a munkajoggal szembeni önállóságát is mutatja<sup>34</sup>, amely több szinten jelenik meg: a védett alanyok, a kínált védelem, valamint a rendszer finanszírozása és irányítása<sup>35</sup>.

52. A munka területétől való ezen eltávolodás hatással van a díjazásnak a Bíróság által kialakított fogalmára.

30 – A védelem nyújtásának különleges módja konkrét különbséget jelent más segítségi módokhoz képest, mint például a család vagy vallási és szakszervezeti szervezetek által nyújtott támogatás.

31 – Alonso Olea, M. y Tortuero Plaza, J. L., *Instituciones de Seguridad Social*, tizenhetedik átdolgozott kiadás, Civitas, Madrid, 2000., 21. o.

32 – Az 1948-as Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 25. cikkének (1) bekezdése elismeri, hogy „minden személynek joga van [...] [o]rvisi gondozáshoz, valamint [...] joga van a munkanélküliség, betegség, rokkantság, özvegyesség, öregség esetére szóló, valamint mindazon más esetekre szóló biztosításhoz, amikor létfenntartási eszközeit akarától független körülmények miatt elveszíti”. Visszaforottabb, de hatékonyabb módon a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 102. Egyezménye – amelyet 1967-ben a 128. Egyezmény egészített ki –, kilenc elem körül csoportosítja a védőintézkedéseket, nevezetesen: orvosi ellátás, táppénz, munkanélküli-segély, időskori ellátás, üzemi baleset és foglalkozási megbetegedés esetén járó ellátás, családi-, anyasági-, rokkantsági ellátások és a túlélő hozzátartozóknak járó ellátások, noha az egyezményt ratifikáló államok nem kötelesek háromnál több területen védelmet nyújtani. Európai szinten említeni kell az Európai Szociális Chartát (3. és 11–17. cikk), az 1964-es európai szociális biztonsági törvényt és az 1972-es európai szociális biztonsági egyezményt.

33 – González del Rey Rodríguez, I., „Directrices y orientaciones en materia de seguridad social”, *La transposición del derecho social comunitario al ordenamiento español*-ban, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Madrid, 2005., 633. és azt követő oldalak, különösen a 639. o.

34 – Ugyanúgy, mint a szociális biztonságot tanulmányozó jogtudományi ág. Durand, P., *La politique contemporaine de sécurité sociale*, Dalloz, Párizs, 1953., volt az egyik első, aki kiemelte e két jogág közötti különbségeket.

35 – Almansa Pastor, J. M., *Derecho de la Seguridad Social*, hetedik kiadás, Tecnos, Madrid, 1991., 64. és 65. o.

## B – A díjazás fogalma

## 1. Általános gondolatok

53. A 2000/78 irányelvet minden személyre alkalmazni kell az „alkalmazási és munkakörülményekre tekintettel, beleértve az elbocsátást és a díjazást”, de e fogalmak egyikét sem határozza meg.

54. Ebből következően az EK 141. cikkben foglalt „díjazás” leírására kell hivatkozni, és az azt értelmező ítélkezési gyakorlatra. E rendelkezés a férfi és női munkavállalók egyenlő díjazásának biztosítására kötelezi az államot, és az irányelv is ugyanezen célt követi, amint azt a címe, a preambulumbekendései és az 1. cikke is mutatják, ami a munkavégzés során alkalmazott hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelmet illeti, noha az irányelv nem korlátozódik a nemen alapuló hátrányos megkülönböztetésre. Sőt mi több, az irányelv tizenharmadik preambulumbekendése kifejezetten az EK 141. cikkre utal a szociális biztonsági rendszerhez kapcsolódó juttatásoktól való elhatárolást illetően.

55. Az ellenszolgáltatás a munkaviszonynak nagyon jelentős eleme<sup>36</sup>, ami

igazolja a díjazás fogalmának az EK 141. cikk (2) bekezdés szerinti kiterjedtségét, amely szerint „díjazás” a rendes alap- vagy minimálbér, illetve illetmény, valamint minden egyéb olyan juttatás, amelyet a munkavállaló a munkáltatójától közvetlenül vagy közvetve, készpénzben vagy természetben a munkaviszonyára tekintettel kap.

56. Amint arra korábbi indítványaimban utaltam<sup>37</sup>, a Bíróság a jogi definíciót fokozatosan alakította ki. Kimondta, hogy a nemzeti jogszabályok alapján járó szülési szabadság idején a nő olyan különleges élethelyzetben van, amely különleges védelmet igényel, eltérően attól a munkavállalótól, aki ténylegesen ellátja a munkáját, és ezért [a szülési szabadságon lévő nők] nem hivatkozhatnak arra, hogy ebben az időszakban ugyanaz a díjazás jár nekik. Díjazásnak minősítette egy vasútársaság által a munkavállalóinak a nyugdíjaskor elérésekor adott és a családtagokra is kiterjesztett utazási kedvezményt, amelynek révén a nyugdíjas munkavállalók rokonai is azonos feltételek mellett részesedhetnek a kedvezményben<sup>38</sup>, a fizetés betegségsszabadság ideje alatti további folyósítását<sup>39</sup>; a

36 – Ezért panaszkodik Sancho Panza Don Quijoténak, hogy Altsidóra nem tartotta meg a szavát, s nem adta neki az ígért ingeket, ha meggyógyítja őt: „Már az igaz, uram, hogy én vagyok a legerencsétlenebb orvos a világon; mert hány meg hány doktor öli meg a beteget, mégis megfizeteti a fáradságát, pedig egyébből se állt, mint hogy firkantott egy-két cédulácskát, ráírta egypár orvosság nevét, amit nem is maga csinál meg, hanem a patikárus; mégis kicsalja a pénzt. Énnekem meg, pedig mások gyógyulása vérembe, fricskákba, csipésekbe, tűszúrásokba és korbácsütésekbe kerül, nem adnak egy fityinget se”. (A fent hivatkozott M. de Cervantes Saavedra, második rész, hetvenegyedik fejezet, 1142. o.).

37 – A legújabb indítványok közül a Mayer-ügyben ismertetett indítvány 35. és 36. pontja (a C-356/03. sz. ügyben 2005. január 13-án hozott ítélet [EBHT 2005., I-295. o.]) és a Vergani-ügyben ismertetett indítvány 31. és 39. pontja (a C-207/04. sz. ügyben 2005. július 21-én hozott ítélet [EBHT 2005., I-7453. o.]).

38 – A 12/81. sz. Garland-ügyben 1982. február 9-én hozott ítélet (EBHT 1982., 359. o.).

39 – A 171/88. sz. Rinner-Kühn-ügyben 1989. július 13-án hozott ítélet (EBHT 1989., 2743. o.).

létszámleépítés következtében történt elbocsátás miatt fizetett juttatásokat<sup>40</sup>; a munkáltatótól az üzemi tanácsi tagoknak, az üzemi tanácsi tevékenységek ellátásához szükséges ismereteket nyújtó tanfolyamon való részvételükért, fizetett szabadság vagy túlóradíj formájában járó térítést, amelynek célja, hogy az üzemi tanácsi tagok számára megfelelő jövedelmet biztosítson arra az időszakra, amíg a tanfolyamon való részvételük miatt nem látják el a munkaszerződésükben előírt tevékenységet<sup>41</sup>; a vállalati nyugdíjrendszerhez való csatlakozás jogát<sup>42</sup>; női munkavállalónak a szülési szabadság alatt jogszá-bály vagy kollektív szerződés alapján nyújtott ellátásokat<sup>43</sup>; a törvény vagy kollektív szerződés alapján a munkáltató által fizetett év végi jutalmat<sup>44</sup>, a munkaviszony megszűntetése miatt kapott végkielégítést<sup>45</sup>, a jövőbeni munka ösztönzése és a vállalkozás iránti hűség címén nyújtott, önkéntes és visszavonható karácsonyi jutalmat<sup>46</sup>; havi fizetési pótlékot<sup>47</sup>, a szolgálati idő kiszámítása érdekében a katonai szolgálat időtartamának figyelembevételét, ennek pénzügyi következményeivel<sup>48</sup>; vagy a vállalkozás szerkezetátalakítása miatt a végkielégítést kiegészítő átmeneti járadékot<sup>49</sup>.

57. Ezen ítéletekben találunk bizonyos közös elemeket, amelyek megerősítik azon gondolatot, amely szerint a „díjazás” magában foglal bármely, pénzbenei vagy természetbeni, jelenlegi vagy jövőbeni, a munkáltató által akár közvetetten juttatott előnyt<sup>50</sup>, amely a munkavállaló részére az utóbbi munkaviszonyára tekintettel kifizetésre kerül<sup>51</sup>, akár a munkaviszonya megszűnése után<sup>52</sup>, függetlenül attól, hogy munkaszerződés, törvényi rendelkezés alapján vagy önkéntesen fizették<sup>53</sup>.

## 2. A nyugdíjak

58. Az EK 141. cikknek a nyugdíjakra történő alkalmazása keretében az ítélkezési gyakorlat árnyalta az általános szempontokat.

59. Így kizárta a díjazás fogalmából a törvény által közvetlenül szabályozott – és így bármely megállapodást kizáró – nyugdíjakat, ha kötelezően alkalmazandók a

40 – A fent hivatkozott Barber-ügyben hozott ítélet.

41 – A C-360/90. sz. Bötel-ügyben 1992. június 4-én hozott ítélet (EBHT 1992., I-3589. o.).

42 – A C-57/93. sz. Vroege-ügyben 1994. szeptember 28-án hozott ítélet (EBHT 1994., I-4541. o. és a C-128/93. sz. Fisscher-ügyben 1994. szeptember 28-án hozott ítélet (EBHT 1994., I-4583. o.).

43 – C-342/93. sz. Gillespie és társai ügyben 1996. február 13-án hozott ítélet (EBHT 1996., I-475. o.); C-411/96. sz. Boyle és társai ügyben 1998. október 27-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-6401. o.) és a C-147/02. sz. Alabaster-ügyben 2004. március 30-án hozott ítélet (EBHT 2004., I-3101. o.).

44 – A C-281/97. sz. Krüger-ügyben 1999. szeptember 9-én hozott ítélet (EBHT 1999., I-5127. o.).

45 – A C-249/97. sz. Gruber-ügyben 1999. szeptember 14-én hozott ítélet (EBHT 1999., I-5295. o.).

46 – A C-333/97. sz. Lewen-ügyben 1999. október 21-én hozott ítélet (EBHT 1999., I-7243. o.).

47 – A C-381/99. sz. Brunnhofer-ügyben 2001. június 26-án hozott ítélet (EBHT 2001., I-4961. o.).

48 – A C-220/02. sz. Österreichischer Gewerkschaftsbund ügyben 2004. június 8-án hozott ítélet (EBHT 2004., I-5907. o.).

49 – A C-19/02. sz. Hlozek-ügyben 2004. december 9-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-11491. o.).

50 – A C-33/89. sz. Kowalska-ügyben 1990. június 27-én hozott ítélet (EBHT 1990., I-2591. o.) 12. pontja emlékeztet, hogy ez az elv mind a magánjogi munkáltatókat, mind pedig a közigazgatási hatóságokat kötelezi.

51 – A 80/70. sz. Defrenne-ügyben 1971. május 25-én hozott ítélet (EBHT 1971., 445. o.) 6. pontja; a 192/85. sz. Newstead-ügyben 1987. december 3-án hozott ítélet (EBHT 1987., 4753. o.) 11. pontja; a C-152/91. sz. Neath-ügyben 1993. december 22-én hozott ítélet (EBHT 1993., I-6935. o.) 28. pontja; a C-167/97. sz. Seymour Smith és Perez ügyben 1999. február 9-én hozott ítélet (EBHT 1999., I-623. o.) 23. pontja; a C-4/02. és 5/02. sz. Schönheit és Becker egyesített ügyekben 2003. október 23-án hozott ítélet (EBHT 2003., I-12575. o.) 56. pontja; valamint a fent hivatkozott Barber-ítélet 12., az Alabaster-ítélet 42. és a Vergani-ítélet 22. pontja.

52 – A fent hivatkozott Barber-ítélet 12., a Seymour-Smith és Perez ítélet 23. és 24. és a Hlozek-ítélet 35. pontja.

53 – A fent hivatkozott Garland-ítélet 10., a Barber-ítélet 20., és a Lewen-ítélet 21. pontja.

munkavállalók általános csoportjaira, és a járulékokat szociálpolitikai megfontolások alapján határozzák meg<sup>54</sup>.

60. Mindazonáltal a Bíróság a díjazás fogalmába tartozónak tekintette a vállalati nyugdíjakat, amelyeket, bár törvényi rendelkezések alapján fogadtak el, a munkáltató és a munkavállalók képviselői között kötött megállapodásból erednek, a munkaszerződés szerves részét képezik, és a nemzeti jogszabályok alapján járó szociális juttatásokat olyan juttatásokkal egészítik ki, amelyeknek finanszírozási terheit kizárólag a munkáltató viseli<sup>55</sup>. Ugyanez a helyzet, ha a nyugdíjrendszer eltávolodik az általános rendszertől, és csak egyes társaságok munkavállalóira vonatkozik, noha a munkavállalók fizetnek járulékokat<sup>56</sup>.

61. Az ítélkezési gyakorlat a díjazás közösségi fogalmát kiterjesztette egyes holland<sup>57</sup>, francia<sup>58</sup>, finn<sup>59</sup> és német tisztviselői nyugdíjrendszerekre<sup>60</sup>, valamint a foglalkoztatási

rendszerek által biztosított, a foglalkoztatástól függő özvegyi nyugdíjra<sup>61</sup>, és a túlélő hozzátartozói nyugdíjra<sup>62</sup>, anélkül – ez utóbbiakat illetően –, hogy befolyásolná azon tény, miszerint a nyugdíjat nem a munkavállalónak fizetik<sup>63</sup>.

62. Így az ítélkezési gyakorlat kidolgozott bizonyos szabályokat az elhatárolás érdekében:

- A törvényi eredetű rendszer utal arra, hogy az ellátások szociális biztonsági jellegűek<sup>64</sup>, de ez nem elegendő az EK 141. cikk mellőzéséhez<sup>65</sup>.
- A törvényi szociális biztonsági rendszer által nyújtott ellátásokhoz képest a nyugdíj kiegészítő jellege szintén nem minősül meghatározó szempontnak<sup>66</sup>.

54 – A Defrenne-ügyben hozott ítélet 7. és 8. pontja.

55 – A 170/84. sz. Bilka-ügyben 1986. május 13-án hozott ítélet (EBHT 1986., 1607. o.) 20–23. pontja és a C-234/96. és C-235/96. sz. Deutsche Telekom ügyben 2000. február 10-én hozott ítélet (EBHT 2000., I-799. o.) 32. pontja.

56 – A Barber-ügyben hozott ítélet 22–30. pontja.

57 – A C-7/93. sz. Beune-ügyben 1994. szeptember 28-án hozott ítélet (EBHT 1994., I-4471. o.).

58 – A C-366/99. sz. Griesmar-ügyben 2001. november 29-én hozott ítélet (EBHT 2001., I-9383. o.).

59 – A C-351/00. sz. Niemi-ügyben 2002. szeptember 12-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-7007. o.).

60 – A Schönheit és Becker ügyben hozott ítélet.

61 – A C-109/91. sz. Ten Oever ügyben 1993. október 6-án hozott ítélet (EBHT 1993., I-4879. o.); a C-200/91. sz. Coloroll Pension Trustees ügyben 1994. szeptember 28-án hozott ítélet (EBHT 1994., I-4389. o.) és a C-147/95. sz. Evrenopoulos-ügyben 1997. április 17-én hozott ítélet (EBHT 1997., I-2057. o.).

62 – A C-50/99. sz. Podesta-ügyben 2000. május 25-én hozott ítélet (EBHT 2000., I-4039. o.) és a C-379/99. sz. Menauer-ügyben 2001. október 9-én hozott ítélet (EBHT 2001., I-7275. o.).

63 – A fent hivatkozott Ten Oever-ítélet 12. és 13., a Coloroll Pension Trustees ítélet 18., az Evrenopoulos-ítélet 22. és a Menauer-ítélet 18. pontja.

64 – A fent hivatkozott Defrenne-ügyben hozott ítélet 7. és 8. pontja és a Ten Oever ügyben hozott ítélet 9. pontja.

65 – A fent hivatkozott Beune-ügyben hozott ítélet 26. pontja és a Niemi-ügyben hozott ítélet 41. pontja.

66 – A fent hivatkozott Barber-ítélet 27., a Beune-ítélet 37., a Griesmar-ítélet 37. és a Niemi-ítélet 42. pontja.



- A finanszírozás és az irányítás módját figyelembe kell venni, de ez sem meghatározó a minősítés szempontjából<sup>67</sup>.
- C – A vitatott, túlélő hozzátartozói nyugdíj jellemzői*

## 1. Előzetes észrevételek

- Meg kell vizsgálni, hogy a nyugdíj csak egy bizonyos munkavállalói kategóriát érint-e, hogy az közvetlenül a letöltött szolgálati idő függvénye-e, és mértékét a munkavállaló utolsó fizetése alapján kell-e kiszámítani, mivel e körülmények megakadályozzák, hogy a szociálpolitikai, szervezési, erkölcsi vagy költségvetési megfontolások döntőek legyenek<sup>68</sup>.
- Következésképpen a meghatározó tényező nem az előny jogi természete<sup>69</sup>, hanem a munkaviszonnyal való kapcsolata<sup>70</sup>, amely az egyetlen olyan feltétel, amely döntőnek bizonyulhat, még ha nem is kizárólagos jelleggel<sup>71</sup>.

63. A VddB több német bírósági határozatra hivatkozott elmélete alátámasztására, amely szerint saját rendszere a törvényi szociális biztonsági rendszerhez hasonló rendszer.

64. Mindazonáltal meg kell határozni, hogy a vitatott nyugdíj megfelel-e a „díjazás” fogalmának, ahogyan ezt az európai normák körülhatárolják, a VddB által működtetett rendszer egészének megítélése nélkül, mivel a Bíróságnak az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseket a közösségi jog fényében kell elemeznie, az előzetes döntéshozatalra utaló határozatban szereplő információk függvényében.

## 2. A nyugdíj vizsgálata az ítélezési gyakorlat értelmében

67 – A fent hivatkozott Beune-ítélet 38., a Griesmar-ítélet 37. és a Niemi-ítélet 43. pontja.

68 – A fent hivatkozott Beune-ítélet 45., az Evrenopoulos-ítélet 21., a Griesmar-ítélet 30., a Niemi-ítélet 47. és a Schönheit és Becker-ítélet 58. pontja.

69 – A tárgyaláson a Bizottság határozottan kijelentette, hogy a túlélő hozzátartozói nyugdíj díjazásnak minősül.

70 – A Garland-ítélet 10., a Gillespie és társai ítélet 12., az Alabaster-ítélet 42. és a Schönheit és Becker ítélet 56. pontja.

71 – A C-457/98. sz., Bizottság kontra Görögország ügyben 2000. december 14-én hozott ítélet (EBHT 2000., I-11481. o.) 11. pontja és a fent hivatkozott Beune-ítélet 43. és 44., az Evrenopoulos-ítélet 19. és 20., a Podesta-ítélet 26., a Giesmar-ítélet 28. és a Niemi-ítélet 44. és 46. pontja.

65. A nyugdíj a Tarifordnung für die deutschen Theater-ből ered, amely a „kollektív szerződésnek” – „Tarifvertrag” – felel meg, még ha elfogadása idején – 1937. október 27-én – nem is pontosan kollektív szerződésről volt szó, ugyanis a

nemzetiszocializmusban a munkafeltételeket szabályozó, a szakszervezetek és a vezetőség közötti megállapodásokat a munkafeltételeket szabályozó rendeletekkel (Tarifordnungen) helyettesítették.

ellenőrzése és felügyelete alatt áll, amely e feladatokat az illetékes bajor minisztériumokra delegálta, és a biztosítási vállalkozások felügyeletére vonatkozó szabályozás – amelyek nem állami szociális biztonsági rendszert működtető szervezetek – analógia útján alkalmazandó<sup>73</sup>.

66. A Vddb szabályzatának 27. §-ában meghatározott ellátásokhoz – öregségi, rokkantsági és özvegyi nyugdíjhoz – hasonlóan e nyugdíj kiegészíti az általánosan biztosított nyugdíjakat.

69. Azonban e jellegzetességek csupán ténykörülmények; a Bíróság fent hivatkozott ítéletei szerint az érintett munkavállalók csoportjára és a nyugdíj számítási módjára kell összpontosítani.

67. A finanszírozást a munkáltató és a munkavállaló biztosítja, a szövetségi állam vagy a tartományok hozzájárulása nélkül<sup>72</sup>.

70. Így elsőként az ellátásra való jogosultság elismerésének az a feltétele, hogy az elhunyt a Vddb tagja legyen a kiváltó esemény bekövetkezése előtt. Ez a tagság a német színházakban alkalmazott művészeti személyzet – tehát egy különös munkavállalói kategória – esetében kötelező<sup>74</sup>. Azonban önkéntes tagságot is engedélyeznek, amelyet – az ezen ágazattal velejáró – foglalkoztatás bizonytalansága és folyamatosságának hiánya indokol, az

68. A működtetés egy közjogi jogi személyiséggel rendelkező szervezet – a Vddb – feladata, amely önállóan jár el az igazgatóság határozatainak megfelelően, amely a munkáltatók és a munkavállalók tizenöt-tizenöt képviselőjéből áll, akiket a munkáltatói és szakszervezeti szervezetek neveznek ki. Az igazgatóság a Bundesministerium für Arbeit und Sozialordnung (szövetségi munka- és szociális ügyi minisztérium) törvényességi

73 – A Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen és a Versorgungsanstalt der deutschen Kulturorchesterről szóló 1990. december 17-i törvény (Gesetz über die Beaufsichtigung der Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen und der Versorgungsanstalt der deutschen Kulturorchester, BGBl I, 1990., 2866. o.), 1. cikkének második mondata a 2002. március 26-i törvény szerinti változatban (BGBl. 2002. I, 1219. o.).

74 – A Griesmar-ügyben hozott ítélet 30. pontja és a Schönheit és Becker ügyben hozott ítélet 60. pontja minden tisztviselőt különös munkavállalói kategóriának tekintett; a Niemi-ügyben hozott ítélet 49. pontja ugyanígy tett a finn hadsereg alkalmazottai tekintetében.

72 – A Verwaltungsgericht utal arra, hogy a járulékok a munkabér 9%-át teszik ki, és elérik a 16%-ot, ha az érintett személy mentesül az állami rendszerbe történő befizetés alól.

alapeljárás felperesének társa élt e lehetőséggel, és több mint tizenhat évig önkéntesen fizetett járulékot.

71. Másodsor, az ellátásokat nem egy elosztási rendszer alapján finanszírozzák, amelyben egy adott évben teljesített kiadásokat ugyanazon évben befizetett járulékok fedezik, hanem a tőkefelhalmozás elve alapján, egy minden biztosított számára létrehozott alapon keresztül, amelynek tőkét és kamatait a foglalkoztatás időszakát követően használják fel. A nyugdíj összegét a járulékoszegek arányában számítják ki egy újraigazítási tényező alkalmazásával (a VdB szabályzata 32. § (2) bekezdésének első mondata és 30. §-ának (5) bekezdése)<sup>75</sup>.

72. A Bizottsághoz hasonlóan e részletekből arra következtettek, hogy a vitatott nyugdíj T. Maruko életársának munkaviszonyán alapul; következésképpen az EK 141. cikk értelmében vett „díjazásnak” kell tekinteni, tehát a 2000/78 irányelv hatálya alá tartozik, mivel eleget tesz a 3. cikk (1) bekezdésének c) pontjában foglalt feltételeknek. Így nem minősül az állami szociális biztonsági rendszerek vagy azzal egyenrangú egyéb rendszerek által juttatott kifizetésnek, mert nem felel meg sem az ilyen kifizetés jellemzőinek, sem pedig céljának.

75 – A tárgyaláson kérdeztem a VdB képviselőjét a számítási módról. Válaszai zavarosak voltak, és nyilvánvaló ellentmondásokat tartalmaztak.

#### D – A családi állapot következménye

73. A 2000/78 irányelv huszonkettedik preambulumbekzdése kimondja, hogy „ez az irányelv nem érinti a családi állapotra és az attól függő ellátásokra vonatkozó nemzeti törvényeket”. A kérdést előterjesztő bíróság kiemeli e preambulumbekzdést, és kételkedik az irányelv hatályát érintő következményeit illetően.

74. Az Egyesült Királyság számára e preambulumbekzdés világos és általános kizárást fogalmaz meg, amelyet a 3. cikk (1) bekezdése megismétel, ez előírja, hogy az irányelvet „a Közösségre átruházott hatáskörök korlátain belül” kell alkalmazni, amelynek nem részei a családi állapottól függő ellátások, mint az alapeljárásban szóban forgó is, ahol a nyugdíjellátásnak házasságkötés a feltétele. Az Egyesült Királyság szerint tehát nem szükséges a többi előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdést vizsgálni.

75. Nem értek egyet ezen érvekkel, noha meggyőzőnek és megalapozottnak tűnnek.

76. Elsősorban, amint azt más indítványokban kifejtettem<sup>76</sup>, a jogszabály tényeket,

76 – A Belgium kontra Bizottság ügyben ismertetett indítvány 34. pontja (a C-110/03. sz. ügyben 2005. április 14-én hozott ítélet [EBHT 2005., I-2801. o.]).

helyzeteket, illetve körülményeket ír le, amelyekhez meghatározott következményeket rendel, oly módon, hogy a ténybeli feltétel és a jogkövetkezmény képezi valamely rendelkezés két szerkezeti elemét<sup>77</sup>; azonban az indokok kifejtése, a preambulumbékezdések nem tartalmazzák e két elemet, mivel csupán illusztrálni, megindokolni vagy magyarázni kívánják a rendelkező részt, jóllehet ahhoz társulnak, és azt általában megelőzik –, formailag a normaszövegbe építve, azonban értelmezési szempontokkénti hasznosságuktól eltekintve nem bírnak kötelező joghatással<sup>78</sup>. Következésképpen a többi preambulumbékezdéshez hasonlóan, a 2000/78 irányelv huszonkettedik preambulumbékezdése csupán az irányelv rendelkezéseinek értelmezéséhez nyújt segítséget, és jelentőségét nem szabad túlbecsülni.

azonban a közösségi jogrend sérelme nélkül kell gyakorolni<sup>79</sup>.

78. Harmadszor, a szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalma megjelenik az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény<sup>80</sup> 14. cikkében és – konkrétan – az Európai Unió Alapjogi Chartájának 21. cikkében<sup>81</sup>. Alapvető jelentőségét<sup>82</sup> mutatja, hogy az EUSZ 6. cikke biztosítja a tiszteletben tartását.

79. Negyedszer, az alapeljárás felperese által kifogásolt hátrány egy, a Közösség jogi

77. Másodsor, mivel a Közösség nem rendelkezik hatáskörrel a családi állapotra vonatkozóan, amint az irányelv 3. cikkének (1) bekezdése és a fent hivatkozott preambulumbékezdés is erre utal, e téren a nemzeti hatáskör érintetlen. Az európai jog elfogadja minden egyes tagállam meghatározását a házasságot, az egyedülálló státuszt, az özvegyiséget és a „családi állapot” más aspektusait illetően. E belső jogi hatásköröket

77 – Guasp, J., *Derecho*, ismeretlen kiadás, Madrid, 1971., a 7. és azt követő oldalakon a jogot úgy határozza meg, mint „emberek közötti kapcsolatok összessége, amelyet a társadalom szükségesnek tart”, és két tényezőt különböztet meg, amelyek e fogalom lényegét tartalmazzák: az emberek közötti kapcsolatokból álló tárgyi tényezőt, és az e kapcsolatok szükséges jellemzőit magában foglaló formális tényezőt.

78 – Az Egyesült Királyság által említett, a 215/88. sz. Casa Fleischhandel ügyben 1989. július 13-án hozott ítélet (EBHT 1989., 2789. o.) 31. pontja.

79 – A szociális biztonságot illetően lásd a C-157/99. sz. Smits és Peerbooms ügyben 2001. július 12-én hozott ítélet (EBHT 2001., I-5743. o.) 44–46. pontját; a C-92/02. sz. Kristiansen-ügyben 2003. december 4-én hozott ítélet (EBHT 2003., I-14597. o.) 31. pontját; a C-8/02. sz. Leichtle-ügyben 2004. március 18-án hozott ítélet (EBHT 2004., I-2641. o.) 29. pontját; a C-423/04. sz. Richards-ügyben 2006. április 27-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-3585. o.) 33. pontját; a C-372/04. sz. Watts-ügyben 2006. május 16-án hozott ítélet (EBHT 2006., I-4325. o.) 92. pontját és a C-444/05. sz. Stamatelaki-ügyben 2007. április 19-én hozott ítélet (EBHT 2007., I-3185. o.) 23. pontját.

80 – Az EJEB Da Silva Mouta kontra Portugália ügyben 1999. december 21-én hozott ítélete, *Ítéletek és Határozatok Tára* 1999-IX, 28. § és a Karner kontra Ausztria ügyben 2003. július 24-én hozott ítélet, *Ítéletek és Határozatok Tára* 2003-X, 33. §.

81 – HL 2000. C 364. 1. o., Az európai alkotmány létrehozásáról szóló szerződés (HL 2004., C 310., 1. o.) II-81. cikkének (1) bekezdése szintén megismétli.

82 – E jelleg a szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmának eltérő státuszt ad az életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmának a C-144/04. sz. Mangold-ügyben 2005. november 22-én hozott ítéletében (EBHT 2005., I-9981. o.) adothoz képest, amelynek a közösségi jog általános elvekénti minősítése (75. pont) Hollandia és az Egyesült Királyság képviselői által a tárgyaláson bírált bizottsági érvelés alapjául szolgált.

aktusai által védett jogra vonatkozik, nevezetesen a szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmára a munkavállalók díjazását illetően, figyelemmel azon tényre, hogy a túlélő hozzátartozói nyugdíj megfelel a „díjazás” jellemzőinek, mivel a munkaviszonyból ered, és nem a családi állapotból.

alá tartozik, ebből le kell vonni valamennyi következtetést, megvizsgálva, hogy a VddB általi megtagadás szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetésnek minősül-e.

80. Végül a VddB szabályzata 27. §-ának megfelelően az alapeljárás felperese által igényelt nyugdíjjogosultság az élettárs halálával nyílik meg, mint ahogy más nyugdíjaknál ez a munkaképtelenség, rokkantság vagy az öregség.

81. Következésképpen nincs olyan indok, amely miatt a 2000/78 irányelv ne lenne alkalmazandó az alapeljárásban.

## **VII – A szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetés**

82. Ha a Bíróság osztja azon véleményemet, amely szerint a T. Maruko által igényelt nyugdíj a 2000/78 irányelv hatálya

*A – A szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalma közösségi szinten*

### 1. Előzetes észrevételek

83. Az egyenlőség elve a szabad mozgás elvével együtt a legnagyobb hagyományokkal rendelkező és a legrégebbi elv az európai jogrendben; sőt mi több, idővel fejlődött, és túllépte a férfi és női munkavállalók egyenlő bérezésének határait, hogy más területekre és más alanyokra is kiterjedjen, amint azt a 2000/43 irányelv mutatja. A Szerződésben való megjelenésétől kezdve ismételtelen kiterjesztették és megerősítették, és az indokolatlan hátrányos megkülönböztetés megszüntetésének „általános keretévé” és a tényleges és hatékony egyenlő bánásmód elősegítőjévé vált.

84. A bizonyos szexuális jellegzetességeket mutató csoportokkal szembeni erkölcsi előítéletek és e csoportok társadalmi elutasítása idővel megszűnt. Így, noha a harc

a nőekkel szembeni hátrányos megkülönböztetés leküzdése érdekében kezdődött, a későbbi erőfeszítések a homoszexuálisok elleni hátrányos megkülönböztetés ellen irányultak<sup>83</sup> – elsőként azzal a lépéssel, hogy megszüntették az azonos nemű személyek<sup>84</sup> közötti kapcsolat büntetendőségét –, illetve a transzszexuálisok vagy a biszexuálisok elleni hátrányos megkülönböztetés ellen<sup>85</sup>.

85. Az Amszterdami Szerződés ki kívánta terjeszteni az elvet, amint az az EK 13. cikk (1) bekezdéséből látható, amely kiegészült a szexuális irányultságon alapuló bármely hátrányos megkülönböztetés megszüntetésének céljával.

86. A szexuális irányultság tiszteletben tartásához való jognak a Szerződésbe való beemelése annál is inkább jelentős, mert nem minden tagállam ítélte el ezt a fajta

hátrányos megkülönböztetést<sup>86</sup>, és az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény sem említi<sup>87</sup>, még ha, mint azt kifejtettem, az Emberi Jogok Európai Bírósága ki is mondta, hogy e jog az egyezmény 14. cikkének része<sup>88</sup>.

87. A Bíróságnak többször is alkalma volt az azonos nemű párokkal szembeni hátrányos megkülönböztetés megakadályozására.

2. A Grant-ügyben 1998. február 17-én hozott ítélet<sup>89</sup>

88. 1982 óta, a fent hivatkozott Garland-ügyben hozott ítéletet követően nem volt többé kétséges, hogy a vasúttársaságok által

83 – A kiindulópont az Európai Parlament 1994. február 8-i állásfoglalása volt a homoszexuálisok és leszbikusok jogegyenlőségéről az Európai Közösségben (HL 1994. C 61., 40. o.), amelynek R. M. Moliner Navarro szerint „El matrimonio de personas del mismo sexo en el Derecho comparado” a *Matrimonio y adopción por personas del mismo sexo*-ban, Cuadernos de Derecho Judicial, n° XXVI/2005, Consejo General del Poder Judicial, Madrid, 2006, 219. o., figyelemre méltó következményei voltak, és az e kérdésekhez való hozzáállás kifejezett módosulását eredményezte azáltal, hogy bizonyos jogalkotási kezdeményezéseknek kedvezett.

84 – Az Amnesty International tájékoztat, hogy a homoszexualitást több mint hetven országban üldözik, nyolc ország ezért halálbüntetést ír elő – az Afgán Iszlám Köztársaság, a Szaúd-Arábiai Királyság, az Iráni Iszlám Köztársaság, a Mauritániai Iszlám Köztársaság, a Pakisztáni Iszlám Köztársaság, a Szudáni Köztársaság, a Jemeni Köztársaság és néhány észak-nigériai szövetségi állam –, és hogy más országokban a börtönbüntetés eléri az életfogytig tartó időtartamot.

85 – Chacartegui Jávea, C., *Discriminación y orientación sexual del trabajador*, Ed. Lex Nova, Valladolid, 2001., 139. o.

86 – J. D. Wilets, „The Human Rights of Sexual Minorities: A Comparative and international Law Perspective”, *Fall Human Rights*, 22. szám, 1995., 22–25. o. Woody Allen *Szerelmem és halál* című 1975-ös filmjében emlékeztet, hogy vannak homoszexuális emberek, heteroszexuális emberek, és olyan emberek, akiket nem érdekel a szex és az ügyvédi szakmának szentelik magukat; még ha a szarkazmus arra is kíván rávilágítani, hogy a jog nehezen tudja szabályozni az érzelmi kapcsolatokat, a jogrendszerek eltérő intenzitással határozzák meg azokat.

87 – Ilyen hiány található az 1948. december 10-i Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában és az 1966. december 16-i Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában. Ez utóbbi illetően az Egyesült Nemzetek Szervezetének Emberi Jogok Bizottsága úgy vélte, hogy a 2. és 26. cikkben a „nemre” történő utalás lefedi a személy „szexuális irányultságát” [Emberi Jogok Bizottsága, Toonen kontra Ausztrália, 8.7. §, 488/1992. sz. közlemény, U.N. Doc. CCPR/C/50/D/488/1992. (1994) és Young kontra Ausztrália, 10.4. §, 941/2000. sz. közlemény, U.N. Doc. CCPR/C/78/D/941/2000 (2003)].

88 – A jelen indítvány 78. pontja.

89 – A C-249/96. sz. ügy (EBHT 1998., I-621. o.).

a munkavállalóknak, házastársaiknak és eltartott családtagjaiknak a munkaviszonyra tekintettel nyújtott előnyök „díjazásnak” minősülnek az EK 141. cikk értelmében. Valószínűleg ez a meggyőződés vezette L. J. Grantet – aki tartós kapcsolatban élt egy másik nővel –, annak állítására, miszerint a munkaszerződésben a munkavállaló házastársának vagy ellenkező nemű élettársának – akivel házasságon kívüli kapcsolatban él – biztosított utazási kedvezmény nyújtásának a munkáltató általi megtagadása megsérti az EK 141. cikket.

89. L. J. Grant úgy vélte, hogy ezen elutasítás közvetlenül nem alapuló hátrányos megkülönböztetésnek minősül. Az „egyetlen megkülönböztető elem kritériumának” nevezett megközelítésre alapozott, amely szerint ha egy női munkavállaló nem részesül ugyanazokban a kedvezményekben, amelyekben egy férfi munkavállaló, amennyiben minden más dolog megegyezik, nem alapuló hátrányos megkülönböztetés áldozatává vált. Az egyenlőtlenség bizonyítására azon tényre utalt, hogy az előtte ezt a munkakört betöltő férfi munkavállaló megkapta az utazási kedvezményt nőnemű partnere részére, akivel nem élt házasságban. Hozzátette, hogy a kedvezmény ilyen megtagadása az EK 141. cikkben szereplő „nemen alapuló megkülönböztetés” fogalmának részét képező szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetésnek minősül, mivel a szexuális irányultságon alapuló megkülönböztető bánásmódok gyökerei atavisztikus előítéletekben találhatók.

90. Az ítélet kimondta, hogy az utazási kedvezmény nyújtásának a vállalkozás általi

megtagadása a munkavállalóval azonos nemű személytől, akivel az tartós kapcsolatot tart fent, amennyiben egy ilyen kedvezmény olyan ellenkező nemű személyt illet meg, akivel a munkavállaló házasság nélküli tartós kapcsolatot tart fent, nem valósít meg az európai szabályok által tiltott megkülönböztetést (50. pont). Nem állt fenn közvetlenül nem alapuló egyenlőtlenség, mivel a szabályozás ugyanúgy vonatkozott az azonos nemű személlyel élő női munkavállalókra, mint az az azonos nemű személlyel élő férfi munkavállalókra (27. és 28. pont). Továbbá a Bíróság kimondta, hogy a közösségi jog jelenlegi állapotában a tartós homoszexuális kapcsolat nem tekinthető azonosnak a házasságban élő személyek kapcsolatával vagy az ellenkező nemű személyek közötti házasság nélküli tartós kapcsolattal (35. pont).

91. Így amíg a nemen alapuló különbségtétel jogellenes, a szexuális irányultságon alapuló ilyen különbségtétel nem az, mivel egyetlen közösségi norma sem tiltja.

92. A Bíróság által választott korlátozó megközelítés ellentétben áll például az anyasághoz kapcsolódó hátrányos megkülönböztetés terén kialakult ítélkezési gyakorlattal<sup>90</sup>, és meglepő volt, mivel magában az ítéletben is kifejtésre került, hogy a néhány hónappal korábban aláírt Amszterdami Szerződés

90 – Ezen ítélkezési gyakorlat a C-177/88. sz. Dekker-ügyben 1990. november 8-án hozott ítélettel (EBHT 1990., I-3941. o.) és a C-179/88. sz. Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund ügyben 1990. november 8-án hozott ítélettel (EBHT 1990., I-3979. o.) kezdődött, és a C-32/93. sz. Webb-ügyben 1994. július 14-én hozott ítélettel (EBHT 1994., I-3567. o.); a C-394/96. sz. Brown-ügyben 1998. június 30-án hozott ítélettel (EBHT 1998., I-4185. o.); a C-66/96. sz. Høj Pedersen és társai ügyben 1998. november 19-én hozott ítélettel (EBHT 1998., I-7327. o.); a C-109/00. sz. Tele Danmark ügyben 2001. október 4-én hozott ítélettel (EBHT 2001., I-6993. o.); a C-284/02. sz. Sass-ügyben 2004. november 18-án hozott ítélettel (EBHT 2004., I-11143. o.); a C-191/03. sz. McKenna-ügyben 2005. szeptember 8-án hozott ítélettel (EBHT 2005., I-7631. o.) és a C-294/04. sz. Sarkatzis-Herrero-ügyben 2006. február 16-án hozott ítélettel (EBHT 2006., I-1513. o.) folytatódott.

feljogosította a Tanácsot, hogy a megkülönböztetés különböző formáit, nevezetesen a szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetést megszüntesse (48. pont).

szükséges megfelelő intézkedéseket megtennie (38. pont)<sup>92</sup>.

### 3. A későbbi ítélkezési gyakorlat

93. A Grant-ügyben hozott ítéletet követően más ítéletek is foglalkoztak a szexualitáshoz kapcsolódó hátrányos megkülönböztetéssel. A jelen előzetes döntéshozatali eljárás keretében ismertetett írásbeli észrevételekben említett két esetre szükséges utalni.

94. A D és Svédország kontra Tanács ügyben 2001. május 31-én hozott ítélet<sup>91</sup> a házasságban élők számára előírt háztartási támogatás nyújtásának az Európai Közösség egyik tisztviselőjével szembeni elutasítása elleni fellebbezés keretében kimondta, hogy bár a tisztviselőnek Svédországban bejegyzett élettársi kapcsolata volt egy másik férfival, az Európai Közösségek tisztviselői személyzeti szabályzata nem tette lehetővé a bejegyzett élettársi kapcsolat és a házasság azonosnak tekintését. Az ítélet megállapította, hogy a Közösségen belül nagy számban vannak bejegyzett, nem házassági kapcsolatok (36. és 50. pont), amely bonyolítja elismerésüket (37. pont) és kimondta, hogy a jogalkotónak kell e helyzet megváltoztatásához

95. A K. B. ügyben 2004. január 7-én hozott ítélet<sup>93</sup> a nem megváltoztatására vonatkozott<sup>94</sup>. Egy brit női munkavállaló a partnere – aki nemét megváltoztató műtéten esett át férfivá válása érdekében – számára özvegyi nyugdíjat igényelt, amelyre túlélő házastársként jogosult lenne, mivel a nemzeti jog nem tette lehetővé a transzszexuálisok új nemének megfelelő házasságkötését. A Bíróság, amely követte a 2003. június 10-i indítványomban foglalt javaslatot, úgy ítélte meg, hogy az eltérő bánásmód nem a nyugdíj elismerésére vonatkozik, hanem az annak nyújtásához elengedhetetlen előzetes feltételre, nevezetesen a házasságkötési képességre (30. pont). A Bíróság kimondta, hogy az EK 141. cikkel ellentétes az olyan jogszabály, amely azáltal, hogy megakadályozza a transzszexuálisokat a nemüknek megfelelő házasságkötésben, megfosztja őket az özvegyi nyugdíjtól (34. pont)<sup>95</sup>.

92 – Amint azt T. Maruko képviselője a tárgyaláson megjegyezte, e módosítást az Európai Közösségek tisztviselőinek személyzeti szabályzatának, valamint az Európai Közösségek egyéb alkalmazottainak alkalmazási feltételeinek módosításáról szóló, 2004. március 22-i 723/2004/EK, Euratom rendelet (HL L 124., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 1. fejezet, 2. kötet, 130. o.) hajtotta végre.

93 – C-117/01. sz. ügy (EBHT 2004., I-541. o.).

94 – Korábban a C-13/94. sz. P kontra S ügyben 1996. április 30-án hozott ítélet (EBHT 1996., I-2143. o.) kimondta, hogy a nem megváltoztatása miatti elbocsátás ellentétes a közösségi joggal.

95 – Ugyanígy, a fent hivatkozott Richards-ügyben hozott ítélet jogellenesnek ítélte azon jogszabályt, amely nem biztosítja egy transzszexuális személynek – aki jelenleg nő – a nyugdíjat 60 éves korában, és a férfiak számára előírt 65 éves kor betöltésére kötelezi.

91 – C-122/99. P. és C-125/99. P. sz. ügy (EBHT 2001., I-4319. o.).



B – A *szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetés az alapeljárásban*

96. T. Marukótól megtagadták a túlélő hozzátartozónak járó nyugdíjat, mert nem élt házasságban a partnerével és nem „özvegy”, mivel e minőség jogilag az elhunyt házastársát illeti, és nem nyert megállapítást, hogy e nyugdíjat más, azonos vagy hasonló helyzetben lévő személyeknek biztosították. Az elutasítás az illető szexuális irányultságán sem alapul, ezért tehát nem áll fenn a 2000/78 irányelv 2. cikke szerinti közvetlen hátrányos megkülönböztetés.

97. Az irányelv tiltja a közvetett hátrányos megkülönböztetést is, amely akkor valósul meg, ha egy látszólag semleges előírás egy adott szexuális irányultságú személyt hátrányos helyzetbe hoz, kivéve, ha ezen eltérő bánásmód törvényes célt követ, objektíve igazolható, és az alkalmazott eszközök megfelelők és szükségesek.

98. Az alapeljárásban a házasság jogilag nem lehetséges. A Bíróságnak azonban nincs hatásköre az azonos neműek közötti érzelmi kapcsolatok nyomon vitatott kérdé-

sének rendezésére<sup>96</sup>, vagy az egyes jogrendszerek által az ilyen élettársi kapcsolatokhoz fűzött következményekről való döntésre<sup>97</sup>. Amint arra a K. B. ügyben ismertetett indítványomban utaltam, „nem »európai házassági jog« létrehozásáról van szó, hanem a bármely hátrányos megkülönböztetés tilalma elve teljes érvényesülésének biztosításáról” (76. pont).

99. Az alapjogvita a házaspárok és egy másik jogi forma szerinti kapcsolat közötti egyenlőtlenségre vonatkozik. Következésképpen a vita nem a házasság elérhetőségére vonatkozik, hanem e jogi formák következményeire.

100. Meg kell tehát vizsgálni, hogy e két típusú kapcsolat azonos bánásmódot indokol-e, és ezért a nemzeti bíróságnak meg kell határoznia, hogy a házások jogi helyzete azonos-e a bejegyzett élettársi kapcsolat

96 – A D és Svédország kontra Tanács ügyben hozott ítélet megjegyzi, hogy a „házasság” kifejezés általában heteroszexuális kapcsolatot jelent, és hogy 1989 óta egyre több tagállam vezette be azonos vagy különböző neműek közötti kapcsolat jogi rendszerét, és e kapcsolatokhoz a házassággal azonos vagy ahhoz hasonló hatásokat fűz, mind a felek között, mind harmadik személlyel szemben (34. és 35. pont). Moliner Navarro R. M. a fent hivatkozott műben (221. és azt követő oldalak) az országokat négy nagy csoportba sorolja a homoszexuális kapcsolatokra vonatkozó jogi szabályozás szerint: e kapcsolatokat el nem ismerő országok, a bejegyzett élettársi kapcsolatról – minimális vagy maximális modelleket tartalmazó (a német joghoz hasonlóan) – törvényt elfogadó országok, a polgári homoszexuális kapcsolatról törvényt elfogadó országok, és a házasság intézményét a homoszexuálisok számára megnyitó országok.

97 – Alonso Herreros, D., „Funcionamiento y eficacia de los Registros de uniones civiles de hecho en España y en otros países europeos”, *Cuadernos de derecho público*, 15. szám, 2002. január–április, 103. és azt követő oldalak, bemutatja a svéd, norvég, dán, holland és francia rendszer közötti eltéréseket.

tagjainak helyzetével. Ha nem azonos, akkor az összehasonlítás szempontjai nem érvényesek.

jogi keretében hozták; és a K. B. ítélet egy transzszexuális személyre vonatkozott, aki nem köthetett házasságot, amely különleges vitához vezetett<sup>99</sup>.

101. Mindazonáltal a Verwaltungsgericht ismertette – a Bizottság által osztott – álláspontját, amely szerint az LPartG alapján bejegyzett élettársi kapcsolat a házassághoz hasonló jogok és kötelezettségek rendszeréből áll<sup>98</sup>.

104. A hátrányos megkülönböztetés így bizonyítást nyert, és semmilyen objektív, azt igazoló elemet nem lehet megállapítani; ezenkívül ilyen körülményre az előzetes döntéshozatali eljárás során sem hivatkoztak.

102. Ezen előfeltevés mentén a nyugdíj házasságkötés hiánya miatti megtagadása, amikor két azonos nemű személy nem tud házasságot kötni, és hasonló hatásokkal járó bejegyzett élettársi kapcsolatra lépnek, közvetett hátrányos megkülönböztetést valósít meg a 2000/78 irányelv 2. cikke értelmében.

## VIII – Az özvegyi nyugdíj időbeli korlátozása

103. Ezen elmélet nem tér el a fent hivatkozott ítélkezési gyakorlattól, amely más ténybeli vagy jogi helyzetre vonatkozik: a Grant-ügyben hozott ítélet a 2000/78 irányelvet időben megelőzi, és a 48. pontban hallgatólagosan jelzi, hogy a szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetést tiltó normák elfogadása eltérő választ eredményezne a vizsgált előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre; a D és Svédország kontra Tanács ügyben hozott ítéletet a közönségi tisztviselők személyzeti szabályzatának

105. A Bayerisches Verwaltungsgericht München utolsó kérdése az ellátásnak az 1990. május 17-ét követő időszakra történő esetleges időbeli korlátozására vonatkozik, a fent hivatkozott Barber-ügyben hozott ítéletnek megfelelően.

106. A Barber-ügy a férfi és női munkavállalók egyenlő díjazására vonatkozott. A Bíróság emlékeztetett az EK 141. cikk elődjének, az EK 119. cikk közvetlen hatályára, azonban árnyalta azt, és jelezte, hogy nem

98 – Az előzetes döntéshozatalra utaló határozat II. szakaszának 4.3. pontja.

99 – Az ezen ügyre vonatkozó indítvány 25. pontjában megállapítom, hogy az illető helyzete „világosan különbözik a szexuális irányultsághoz kapcsolódó állapotoktól (heteroszexuális, homoszexuális vagy biszexuális), amelyekben az egyén egyértelműen elfogadja saját nemét”.

lehet arra hivatkozni a nyugdíjra való jog visszamenőleges megnyílása érdekében, kivéve az olyan munkavállalók esetében, akik ezen időpont előtt az irányadó nemzeti jog szerint bírósági eljárást indítottak vagy ezzel azonos hatályú igényt jelentettek be, mivel ellenkező esetben számos nyugdíjrendszer „pénzügyi egyensúlyra” felborulhatna<sup>100</sup>.

107. Következésképpen – amint arra a Bizottság hivatkozik –, ezen értelmezés a pénzügyi következmények területére tartozik, és a megfelelő közösségi norma jellemzői nem meghatározók, ellentétben a kérdést előterjesztő bíróság és a VddB által fenntartottakkal.

108. Így körülhatárolva a vitát, az ítélkezési gyakorlat csak kivételesen teszi lehetővé a korlátozást<sup>101</sup>, olyan esetekben, amikor az érvényes és hatályos szabályozás alapján jóhiszeműen létrejött jogviszonyok nagy száma

miatt súlyos gazdasági következmények felmerülésének kockázata áll fenn<sup>102</sup>.

109. E kockázat értékelése különböző tényezők egyensúlyban tartását igényli, mint például az érintett személyek száma, a fizetendő összegek vagy a fizetésért felelős szervezet életképességére való hatás. A jelen előzetes döntéshozatali eljárásban nincsenek ilyen veszély fennállását megerősítő adatok<sup>103</sup>. Ebben a helyzetben a Bíróságnak alternatív lehetőségei vannak: kifejezetten elutasíthatja a hatály időbeli korlátozását, vagy nem válaszol az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre.

110. Az első lehetőség véglegesen eloszlatná a bizonytalanságokat, azonban szilárd alap nélkül. A második – a Bizottság által előnyben részesített és általam is támogatott – lehetőség óvatosabbnak tűnik, mivel lehetővé tenne egy olyan új előzetes döntéshozatalra utalást, amely tartalmazza a jelen ügyben hiányzó elemeket<sup>104</sup>.

100 – A Barber-ügyben hozott ítéletet követően a Maastrichti Szerződés az EK-Szerződést kiegészítette a 141. cikkről szóló 17. jegyzőkönyvvel, amely szerint a 141. cikk alkalmazásában a foglalkoztatási szociális biztonsági rendszerekben nyújtott juttatások nem tekinthetők díjazásnak akkor és annyiban, amennyiben azok az 1990. május 17-ét megelőző munkaviszony alapján járnak, kivéve az olyan munkavállalók vagy az azok jogán jogosultak esetében, akik ezen időpont előtt az irányadó nemzeti jog szerint bírósági eljárást indítottak, vagy ezzel azonos hatályú igényt jelentettek be.

101 – A C-209/03. sz. Bidar-ügyben 2005. március 15-én hozott ítélet (EBHT 2005., I-2119. o.) 67. pontja; a C-292/04. sz. Meilicke-ügyben 2007. március 6-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-1835. o.) 35. pontja és a fent hivatkozott Richards-ügyben hozott ítélet 40. pontja.

102 – A fent hivatkozott Barber-ügyben hozott ítélet 69. és a Richards-ügyben hozott ítélet 42. pontja.

103 – A német kormány, amely erre vonatkozóan információkkal szolgálhatott volna, nem vett részt az eljárásban. A VddB nem mutatott be számszerű adatokat, noha ellenetzte a Barber-ügyön alapuló ítélkezési gyakorlatnak az alapjogvitára történő alkalmazását.

104 – Egyik alternatíva sem teszi szükségessé a szóbeli szakasz ismételt megnyitását, amit az Egyesült Királyság a tárgyaláson kért annak érdekében, hogy a többi tagállam ismertetesse észrevételeit a jelen ügyben hozandó ítélet időbeli hatályára vonatkozóan.

## IX – Véggövetkeztetések

111. A fenti megfontolások alapján azt javasolom a Bíróságnak, hogy a Bayerisches Verwaltungsgericht München előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseire a következő választ adja:

- „1. Az alapeljárásban igényelthez hasonló, az elhunyt munkaviszonyától függő, túlélő hozzátartozónak járó nyugdíj a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló, 2000. november 27-i 2000/78/EK tanácsi irányelv hatálya alá tartozik, és nem minősül az állami szociális biztonsági rendszer vagy azzal egyenrangú egyéb rendszer kifizetésének.
2. E nyugdíj megtagadásának ténye a különböző nemű személyek számára fenn-tartott házasságkötés hiánya miatt – jóllehet a lényegében azonos hatásokkal bíró élettársi kapcsolat két azonos nemű személy között bejegyzésre került –, a 2000/78 irányelv által tiltott, szexuális irányultságon alapuló közvetett hátrányos megkülönböztetésnek minősül, és a nemzeti bíróság feladata annak vizsgálata, hogy a házastársak és a bejegyzett élettársak jogi helyzete hasonló-e.
3. Az ötödik előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdést nem kell vizsgálni.”